

2022/1–2. IX. évfolyam, 1-2. szám

Délvidéki Szemle

Történettudományi folyóirat

A tartalomból:

- Simon Melinda: Délvidéki kiadók és nyomdászok jelvényei a 19–20. században
- Bató Szilvia: „...mint Férje meg gyilkoltatója ’s Alperes ellen...”
A reformkori erőszakos női bűnözés jellegzetességei
- Lovaš Eldina: Hitélet a Délvidéken:
A csúzai és a laskói gyülekezet a presbiteri gyűlések jegyzőkönyveiben
- Szász Lajos: „...örökös nyomorúságra ide kárhoztatva...” – Egy megrekedt lelkeszi életpálya:
Glöckner Jakab liebvingi lelkipásztor élete

Délvidéki Szemle

2022. IX. évfolyam, 1–2. szám

DÉLVIDÉKI SZEMLE

A megjelenést támogatta:

*Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó*

Főszerkesztő: *Zakar Péter*

Szerkesztők: *Döbör András, Fábíán Borbála, Fejős Sándor, Fizel Natasa, Forró Lajos,
Hegyi Ádám, Petheő Attila, Pető Bálint, Szabó Pál*

Felelős szerkesztő: *Hegyi Ádám*

Nemzetközi Tanácsadó Testület tagjai: *Fodor István (Zenta), Molnár Tibor (Zenta),
Szekernyés János (Temesvár), Srđan Cvetković (Belgrád), Kovács Attila (Ljubljana)*

Lektorálták: *Ujvári Edit (1.), Döbör András (2.), Hegyi Ádám (3., 4.), Zakar Péter (5.)*

Címlapterv: *Forró Lajos*

A borítón a szabadkai Híd kiadó jelvénye látható

A folyóirat megjelenik évente két alkalommal: tavasszal és ősszel. A lap a történelmi Délvidék és a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió múltjáról és jelenéről közöl tudományos igényű, lektorált tanulmányokat, forrásismertetések, kritikákat és a délvidéki közélettel kapcsolatos cikkeket, interjúkat, konferencia-előadásokat.

A *Délvidéki Szemle* „Tudományos közlemények” rovatában jelennek meg az eredeti, másutt még nem publikált tudományos szakcikkek absztrakttal. A folyóirat a történet- és társadalomtudományok minden területéről közöl lektorált tanulmányokat; kutatási eredményeket és új forrásokat feldolgozó, összegző munkákat, forrásismertetések, elemzéseket és átfogó szintéziseket.

A *Délvidéki Szemle* „Közélet” rovatában jelennek meg a délvidéki történeti kutatásokkal és a közélettel kapcsolatos publicisztikák, interjúk és konferencia-előadások írásos változatai, melyekre a tudományos közleményekkel szemben támasztott követelmények nem vonatkoznak.

A *Délvidéki Szemle* „Téka” rovatában jelennek meg a délvidéki vonatkozású könyvekről, filmekről, adatbázisokról és egyéb médiumokról szóló ismertetők, kritikák.

A *Délvidéki Szemle* „Kitekintő” rovatában közöl a történelmi Magyarországtól a trianoni döntéssel elszakított országrészek múltjáról és jelenéről eredeti, másutt még nem publikált tudományos szakcikkeket, tanulmányokat, kutatási eredményeket és új forrásokat feldolgozó, összegző munkákat, forrásismertetések, elemzéseket és átfogó szintéziseket.

A benyújtott tudományos közlemények megjelentetésének fő szempontja a szakmai minőség. A kéziratokat a szerkesztőség véleményezi, majd a tudományos közélet felkért képviselői és a szerkesztőbizottság tagjai lektorálják. A benyújtott tudományos közlemények szerzői bejelentik, hogy másutt még nem jelentették meg írásukat, a Szerkesztőség pedig nem zárja ki, hogy a *Délvidéki Szemle*ben történő közlés után máshol vagy más nyelven megjelenjen.

A kéziratokat magyar, szerb, német vagy angol nyelven, elektronikus formában a szerkesztőség címére kell beküldeni. A tanulmányok terjedelme minimum 10, maximum 20 nyomtatott oldal lehet.

Szerkesztőség:

Délvidéki Szemle Szerkesztőségi Hivatal

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

H-6725 Szeged, Hungary

Hattyas sor 10.

Tel.: +36/62-544-759

Email: delvidekkutato@delvidekkutato.hu

Honlap: www.delvidekkutato.hu

TARTALOM

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

1. Délvidéki kiadók és nyomdászok jelvényei a 19–20. században
(Simon Melinda) 5
2. „...mint Férje meg gyilkoltatója ’s Alperes ellen...”
A reformkori erőszakos női bűnözés jellegzetességei
(Bató Szilvia) 14
3. Hitélet a Délvidéken: A csúzai és a laskói gyülekezet
a presbiteri gyűlések jegyzőkönyveiben
(Lovaš Eldina) 41
4. „...örökös nyomorúságra ide kárhóztatva...” –
Egy megrekedt lelkészi életpálya:
Glöckner Jakab lieblingi lelkipásztor élete
(Szász Lajos)..... 53

KITEKINTŐ

5. BIRTHA JÓZSEF, A LÉVAI EGYHÁZÉPÍTŐ
(Petheő Attila) 65

TÉKA

- 6. Hiánypótló monográfia a Csanádi Római Katolikus Egyházmegye
1848/49-es szerepvállalásáról**
(Éliás János)75
- 7. Válogatás Bácska 18. századi egyháztörténetéből**
(Fábián Borbála)80
- 8. Szepesy Ignác pécsi püspök**
(Hegyi Ádám)83

SZEPESY IGNÁC PÉCSI PÜSPÖK

**Méreg Martin – Molnár Dávid – Schmelcz-Pohánka Éva (szerk.):
Tudomány és kutatás a Klimó Könyvtárban.**

**„A hazának hű öre és oszlopa” Szepesy Ignác pécsi püspök emlékezete.
A 2018. október 4-én rendezett tudományos konferencia tanulmányai**

Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont –
Pécsi Egyházmegye, 2019, 237 p.

A pécsi egyetemi könyvtár és a Pécsi Egyházmegye hagyományosan jó kapcsolatot tart fenn egymással. Közismert, hogy szorosan együttműködnek könyvtártörténeti, egyháztörténeti és művelődéstörténeti kutatások területén. 2018. október 4-én már ötödik alkalommal szerveztek közösen konferenciát. A rendezvény báró Négyesi Szepesy Ignác katolikus főpap életművével foglalkozott, akit 1808-ban egri kanonoknak, 1820-ban erdélyi, majd 1828-tól pécsi püspöknek neveztek ki. Szepesy nemcsak egyházi emberként, hanem magyar hazafiként is aktív életet élt: az 1825-ös országgyűlésen ő volt az, aki először szólalt fel magyarul, és Pécs közművelődésében is jelentős szerepe volt, hiszen aktívan közreműködött a Klimó Könyvtár fejlesztésében.

A konferencián elhangzott előadások két nagyobb csoportba sorolhatóak: Szepesy Ignác életművével kapcsolatos tanulmányokra és a Klimó Könyvtár gyűjteményéhez kapcsolódó munkákra, amelyeknek írott változatát 2019-ben adták ki

egy tanulmánykötetben. A kötet szerkesztői – az együttműködésnek köszönhetően – a két szervező intézmény kollégái közül kerültek ki: Méreg Martin és Molnár Dávid az egyetemi könyvtár, míg Schmelczér-Pohánka Éva a püspöki könyvtár dolgozói, illetve vezetője. A könyv „A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai” című sorozatnak immár 17. kötete. Ez a periodika több művelődéstörténeti művet is közreadott már, valamint a modern könyvtári szolgáltatások – közülük is leginkább a kutatástámogatás – terén jelentek meg hasznos kiadványai. A most bemutatandó kötetben összesen tizenöt tanulmány olvasható, amelyek közül kettő angol nyelvű, mivel szerzőik külföldről érkeztek Pécsre. A külföldi kutatók érdeklődése a Klimó-gyűjtemény iránt azt mutatja, hogy egy olyan könyvtárral állunk szemben, amelyik nemcsak regionális, hanem európai jelentőséggel is bír.

A könyv Udvardy György veszprémi érsek előszavával kezdődik, amelyben örömet fejezi ki a sikeres konferenciával kapcsolatban, és büszkén hirdeti a történeti kutatások jelentőségét. Ezt követően Szepesy rövid életrajzát olvashatjuk Schmelczér-Pohánka Éva tollából. Ebből megtudjuk, hogy a főpásztor összesen csak tíz évig töltötte be a pécsi püspöki széket, de ez alatt a rövid idő alatt is komoly munkát végzett az egyházmegyéjében.

Szepesy Ignác tevékenységével összesen hat tanulmány foglalkozik. Fejérdy András Hermann Egyed és Meszlényi Antal korábbi kutatásait egészítette ki a Vatikáni Titkos Levéltárban és a vatikáni Államtitkárság Második Szekciója Történeti Levéltárában talált új forrásokkal. Ezek alapján rekonstruálta, hogyan és miért helyezték át Szepesyt az erdélyi püspökségből a pécsibe. Munkájából kiderül, hogy a több évig tartó procedura azért húzódott el ennyire, mert nagyon sok körülmény befolyásolta a döntést: a pápa halálától kezdve egészen a magyar királyi udvar egyházpolitikájáig.

Nagy Imre egy kulturális körsétára invitálja az olvasót, mert azt mutatja be, hogy az 1893-ban felállított Szepesy-szobor mit árul el a reformkori Pécs irodalmi életéről. Schmelczér-Pohánka Éva egy könyvtártörténeti kitekintést nyújt, mert nemcsak a Klimó Könyvtár kincseiről, hanem a Szepesy életútjához kötődő egri és gyulafehérvári főpapi bibliotékáról is érdekes adatokat közöl. Így megtudjuk, hogy mindhárom könyvtár esetében a püspök célja volt a nyilvános könyvtári státusz megvalósítása, illetve fenntartása. Az is egyértelműen megállapítható, hogy az állomány gyarapítását tudatosan szervezte meg, és a személyzet feladatait is ő határozta meg.

Mohácsnak a Pécsi Egyházmegye volt a földbirtokosa, ezért a mindenkori püspök joghatóságot gyakorolt a település fölött. Ferkov Jakab azt mutatja be, hogy milyen szerepet játszott Szepesy a város fejlődésében, ugyanis 1840-ben Mohácsot rendezett tanácsú várossá nyilvánították, amelynek megszerzéséért a főpásztor sokat tevékenykedett. Hartvig Gabriella a Klimó Könyvtár történetén keresztül

rekonstruálja, miért volt jelentős Szepesy tízéves tevékenykedése Pécssett. Ezek szerint a gyűjteményben a kortárs és a kora újkori angol irodalom művei leginkább német nyelvű fordításokban voltak elérhetőek. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a reformkori értelmiség tájékozott volt az angol kultúrát illetően.

Az első tematikus rész zárótanulmányát egy szerzőpáros jegyzi: Morten Kock Møller és Joshua Roe, akik angolul írták meg munkájukat Virág Mihályról. Ebben az esetben ismét azt látjuk, hogy a Klimó Könyvtár sok kincset őriz, ugyanis Virág a könyvtár vezetője volt 1835 és 1845 között, ezért kézírathagyatékát a bibliotéka őrzi. Kéziratai azért érdekesek, mert rajtuk keresztül betekintést nyerünk abba a bonyolult hatásmechanizmusba, amelyet II. József türelmi rendelete okozott. A szerzőpáros véleménye szerint Virág kéziratai nemcsak a vallási türelem működésébe, hanem a klerikusok és laikusok közötti kapcsolatrendszerbe is bepillantást nyújtanak, sőt a reformkori Magyarországon a valláskritika és egyházellenesség terjedéséről is új adatokat szolgáltatnak.

A könyv második tematikus része a *Tudomány és kutatás a Klimó Könyvtárban* címet viseli, amelyben összesen nyolc tanulmány kapott helyet. Ebben az első munkát Federica Formiga írta, aki a veronai egyetem oktatója, ezért olasz témával kapcsolódott a konferenciához. Közismert, hogy Aldus Manutius a 15. század végén forradalmasította a könyvkiadást. Arról viszont már kevesebbet tudunk, hogy a 18. században Klimó György könyvtárában jelentős számban voltak aldinák, illetve olyan itáliai nyomtatványok, amelyek Aldus kiadói politikáját utánozva készültek.

Boda Miklós szintén a Klimó gyűjtemény különleges példányaiból tesz közzé egy csokrot. Így például idéz egy 16. században kiadott Bibliában lévő kézíratos bejegyzést, amely arról tájékoztat, hogy 1739-ben földrengés volt. Boda feltételezi, hogy ez a földmozgás Baranyában volt. Véleményem szerint ez nem biztos, ugyanis a szöveg nem adja meg a rengés helyszínét. Mivel magyarul írták, egész biztosan a Kárpát-medencében történt az esemény, de ennél pontosabb helyszínt további adatok hiányában nem lehet megállapítani.

Vituska Virág egy dicsőítő vers elemzésén keresztül mutatja be Klimó György könyvkultúráját, ugyanis 1777-ben jelent meg Pécssett a 16. században élt szerző, Francesco Sacchini műve a könyvek olvasásáról. A kötet paratextusa három encomiont tartalmaz, amelyek közül kettőt két jezsuita szerzetes írt. Mivel Klimót tartják az első hazai nyilvános könyvtár megalapítójának, különösen érdekes Vituska eszme-futtatása, hogy miért adatta ki a püspök az olvasás korlátozásával foglalkozó kötetet.

A Klimó Könyvtárban nemcsak katolikus, hanem református nyomtatványok is megtalálhatóak. Postma Ferenc egy ilyen kolligátumot mutat be. A kötet összesen 67 disputációt tartalmaz, amelyet a 17. század közepén Mányoki S. István debreceni

diák köttettetett össze. A 67 tézisfüzet között ismertelen is van, amelyekről a holland bibliográfiák semmit sem tudtak.

Postma tanulmánya után a második tematikus rész két következő fejezete nem kapcsolódik szorosan a Klimó Könyvtárhoz, viszont szellemi vagy regionális szempontból igen. Rosner Zsolt a máriagyúdi kegyhely 18–19. századi történetét mutatja be. Mivel Máriagyúd a siklói ferencesek felügyelete alá tartozott, ezért mind Klimó, mind Szepesy figyelemmel kísérte a kegyhely működését. Molnár Dávid Andrásy Manó keleti utazásait mutatja be, de nem arra koncentrál, mennyire volt hiteles Andrásy országleírása, hanem megpróbálja azt a szellemi környezetet rekonstruálni, amely a 19. századi orientalisztika értelmezését jellemezte.

Méreg Martin a Pécssett megjelent 19. századi aprónyomtatványokat mutatja be. Tanulmányában az 1848/49-es szabadságharcra fókuszál. Ennek kapcsán bemutatja a korabeli pécsi társadalmat, majd röpiratok tartalmi elemzésével a forradalom, a katonai események és a külföldi hírek érdeibe kalauzolja el az olvasót. Tegzes Ferenc pedig a Klimó Könyvtár egykori könyvtárosának, Szőnyi Ottónak az első világháború alatt a gyűjtemény megőrzése érdekében tett lépéseit mutatja be.

Összeségében megállapíthatjuk, hogy egy színvonalas tanulmánykötet jelent meg, amely sok új és hasznos információval szolgál. A kor elvárásainak megfelelően minden tanulmányhoz tartozik egy angol nyelvű összefoglalás, viszont egy név- és helymutató igazán hasznos lett volna. Ezt a kisebb hiányosságot viszont ellensúlyozza a könyv magas színvonala.

Hegy Ádám